

Küresel Salgın Sonrasında Yükseköğretimde Fırsatlar ve Riskler: Üniversitelerin Geleceği

---

Prof. Dr. Çağrı Erhan

Şenay Gümüş

Prof. Dr. Çağrı Erhan

Prof. Dr. Çağrı Erhan, 1993'te Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun olmuştur. Yüksek lisansını Ankara Üniversitesi'nde 1996'da doktorasını ise Hacettepe Üniversitesi'nde 2000'de tamamlamıştır. Türkiye Bilimler Akademisi Bütünleşik Yurtiçi-Yurtdışı burs programının ilk bursiyerlerindedir. 2003'te siyasi tarih doçenti, 2009 yılında aynı alanda profesör olmuştur. Georgetown, Tel-Aviv, Tokyo Chuo, TOBB ETÜ ve Bahçeşehir üniversitelerinde araştırmacı ve misafir öğretim üyesi olarak bulunan Çağrı Erhan, AB, TÜBİTAK, Gençlik Spor Bakanlığı ve Ankara Kalkınma Ajansı'nın desteklediği projelerde de yürütücülük yapmıştır. 2015 Haziran ayı itibariyle İstanbul Kemerburgaz Üniversitesi (2017'den itibaren değişen adıyla Altınbaş Üniversitesi) Rektörü olarak atanmıştır. Ekim 2018'de Cumhurbaşkanlığı Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulu üyeliğine seçilen Prof. Erhan'ın Türk dış politikası, siyasi tarih ve uluslararası ilişkiler konularında çeşitli yurtiçi ve yurtdışı yayımları bulunmaktadır.

Şenay Gümüş

Şenay Gümüş, 2006 yılında İstanbul Kültür Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünden mezun olmuştur. 2009 yılında ise Marmara Üniversitesi Avrupa Birliği Enstitüsü, Avrupa Birliği Siyaseti ve Uluslararası İlişkileri Bölümünde yüksek lisans derecesini tamamlamıştır. 2017 yılında Altınbaş Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler anabilim doktora programına başlamış olan Şenay Gümüş, halen doktora çalışmalarına devam etmektedir. Kendisi 2011 yılından bu yana Altınbaş Üniversitesi Uluslararası Ofis Daire Başkanı olarak görev yapmaktadır.

Prof. Dr. Çağrı Erhan

Prof. Çağrı Erhan was graduated from the International Relations Department in the Faculty of Political Science at Ankara University. He has completed his master's studies in Ankara University in 1996 and his PhD degree in Hacettepe University in 2000. He is one of the first scholarship holders of the joint domestic and abroad scholarship program of the Turkish Academy of Sciences. He earned the title of Associate Professor in 2003 and the title of Professor in 2009. Prof. Erhan was a fellow or guest professor in Georgetown, Tel-Aviv, Tokyo Chuo, TOBB ETÜ and Bahcesehir Universities while he was the coordinator of many research projects which were funded by European Union, TUBITAK, Ministry of Youth and Sports and Ankara Development Agency. He was appointed as the Rector of Istanbul Kemerburgaz University (goes with the name of Altinbas University since 2017) in June 2015. He was selected as a member of the Presidential Security and Foreign Policy Committee in October 2018. He has many domestic and international publications in Turkish Foreign Policy, Political History and International Relations.

Şenay Gümüş

Şenay Gümüş had her bachelor's degree in International Relations at Istanbul Kultur University in 2006. Later, she finished her master's studies in European Politics and International Relations in the Institute of European Union at Marmara University. She has started Ph.D. in 2017 at Altinbas University and she continues her studies. She works as the Head of the International Office at Altinbas University since 2011.

Küresel Salgın Sonrasında Yükseköğretimde Fırsatlar ve Riskler: Üniversitelerin Geleceği

Prof. Dr. Çağrı Erhan

Altınbaş Üniversitesi

cagri.erhan[at]altinbas.edu.tr

Şenay Gümüş

Altınbaş Üniversitesi

senay.gumus[at]altinbas.edu.tr

Özet

2020 yılının ilk yarısı boyunca, neredeyse tüm dünyada COVID-19 hastalığına sebep olan yeni tip Corona virüsünün yayılımını durdurmak ve küresel salgının yavaşlamasını sağlamak amacı ile önlemler alındı. İnsanların bir arada bulunmalarını önlemek amacı ile alınan bu tedbirlerden en hayati olanlarından biri, önlem alan ülkelerin çoğunda eğitime ya ara verilmesi ya da uzaktan eğitim sistemleri ile eğitimin dijital ortama taşınması oldu. Küresel salgının aşı bulunana kadar etkisini devam ettireceği ve salgın öncesi sosyal yaşama dönüşün zaman alacağı göz önünde bulundurulduğunda, yükseköğretim kurumlarının bir süre daha devam edecek olan kontrollü sosyal yaşama uyum sağlama-sı ve akademik ve eğitsel faaliyetlerini bu ortamda artırarak devam ettirmesi gerekiyor. Bu “yeni normal” içerisinde yükseköğretimin nasıl bir şekil alacağı henüz tam olarak bilinmemekle birlikte, birçok riskin ve fırsatın yükseköğretim kurumlarını beklediğini söylemek mümkün. Uzaktan eğitim ve eğitimde dijitalleşmenin gelişmesi, yükseköğretimin geleceği bağlamında bir fırsat gibi görünürken, seyahat kısıtlamaları, küresel ekonomik durgunluk, uzaktan eğitime dair sorunlar ve uluslararasılaşma önünde oluşan engeller kaygı verici riskleri de beraberinde getiriyor.

Anahtar Kelimeler

salgın, yükseköğretim, uluslararasılaşma

Opportunities and Risks in Higher Education after the Pandemic The Future of Universities

Abstract

In the first half of the 2020, we all have witnessed the measures taken to stop the spread of the novel Coronavirus which causes the COVID-19 disease and slow down the pandemic in almost the whole world. One of the most significant measures which was taken to prevent gatherings in public spaces is to stop in person education altogether and move education into digital platforms. On the other hand, in the second half of the 2020, we expect to observe a controlled normalization process until a vaccine is found. Considering that until a vaccine is found, the pandemic will keep affecting people and it will take time to turn back into regular social life, higher education institutions are also expected to adopt into this controlled social life which will last a while longer and keep increasing its educational and scientific activities in this environment. Although, it is still not certain how the higher education institutions will take shape and take its place in the “new normal”, it is possible to say that there are many risks and opportunities waiting for the higher education institutions. While developments in distance and digital learning may be considered as a big opportunity for the universities, travel restrictions, economic stagnation, problems faced in distance learning and obstacles which was encountered in the internationalization process of higher education may be considered as ominously awaiting risks for the higher education institutions.

Keywords

pandemic, higher education, internationalization

Giriş

Yükseköğretim insanın temel ihtiyaçlarından birine hizmet etmediğinden, çoğu kriz halinde genellikle beklemeye alınan ve normal şartlar oluşana kadar sürdürülmesi elzem görünmeyen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat 2020 yılının başından beri tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 salgınının, yükseköğretimin alışlagelmiş şekilde devam etmesini uzun süre engelleyecek gibi görünüyor. Küresel salgın tüm dünyada eğitim süreçlerini olumsuz yönde etkiliyor. UNESCO'nun 13 Mart 2020 tarihinde yaptığı açıklamaya göre 188 ülkede, tüm eğitim düzeylerinde kayıtlı öğrencilerin %91,3'ünün (1,576,021,818 öğrencinin) eğitim süreçleri salgın sebebi ile sekteye uğramıştır (UNESCO, 2020). Dolayısıyla, tüm dünyada eğitimin devamlılığını ve sürdürülebilirliğini artırmak için yeni düzenlemelerin yapılması gerektiği açıktır.

Yükseköğretimin devam edebilmesi için yükseköğretim kurumlarının kriz ortamında hizmet vermeye başlaması ve bu eğitimin öğretim elemanları ile öğrenciler tarafından da kabul ve takip edilebilir bulunması gerekiyor. Bu noktada, yaşanan küresel salgın krizinin sağladığı değerli tecrübeden ders alarak üniversitelerin her türlü kriz ortamında faaliyetlerine devam edebilecek hazırlıkta olması, eğitim planlaması ve sağlık şartlarının oluşturulması ile öğrencilerin ve akademisyenlerin güvenli bir şekilde eğitime ve araştırmaya devam edebilmesinin sağlanması önemli bir fırsat olarak yükseköğretimin karşısına çıkıyor. Dolayısıyla, salgından gerekli dersleri çıkaran, hazırlıklarını hızla tamamlayarak yeni durumun gereklerini yerine getiren üniversiteler yükseköğretimin geleceğini şekillendirecek.

Riskler ve Fırsatlar

COVID-19 hastalığın çıkış noktası olan Çin'den yayılarak Dünya Sağlık Örgütü tarafından küresel bir salgın olarak tanımlanmasının ardından birçok üniversite bireysel olarak kampüslerini eğitime kapattığını ve eğitimlerini uzak-

tan eğitim platformlarına taşıyacağını açıkladı. Daha sonra Türkiye gibi birçok ülkede eğitim önce durduruldu, daha sonra da mümkün mertebe uzaktan eğitim sistemleri ile devam ettirilmeye çalışıldı. Fakat birçok eğitim kurumunun altyapısı eğitimin uzaktan sürdürülmesi için yeterli olmadığı gibi, öğretim elemanlarının büyük bir bölümünün de yeni eğitim araç ve yöntemlerini kullanabilmek konusunda tecrübeleri bulunmuyordu. Kimi öğretmenlerin Google Classrooms, WebQuest ve Adobe Connect gibi programlar yardımı ile eğitimi sürdürmeyi başarmasına karşın, bu programları daha evvel hiç duymamış öğretmenler için hizmet içi eğitim ve uyum süresine ihtiyaç duyuldu (Toquero, 2020) Bu sebeple yükseköğretim öğrencilerinin çoğunun uzaktan eğitim deneyimlerinin ilk etapta kaotik olduğunu söylemek yanlış olmaz. Çoğu öğrenci ise hayatları boyunca örgün öğretim dışında bir sistem ile eğitim almaya alışkın olmadığından, öğrenci tarafında da kolay uyum sağlanabilen bir süreç olmadı. Eğitimin akabinde ölçe-değerlendirme süreci ise başlı başına bir karmaşayı beraberinde getirdi. Çoğu öğretmen ölçme-değerlendirme için sadece yazılı sınav yöntemini kullandığı için, sınav güvenliği, eşitlik ve sınav etiği gibi konular hem öğrenciler hem de öğretmenler tarafından tartışma konusu haline getirildi.

Diğer taraftan, yüz milyonlarca yükseköğretim öğrencisinin ve öğretim elemanının aynı anda uzaktan eğitim araçlarını ve interneti kullanmaya başlaması dünya çapında erişim problemlerine yol açtı. Bir çok ülkenin internet altyapısı bu derece yoğun bir yüklenmeyi kaldırabilecek düzeyde değildi. Uzaktan eğitim için kullanılan programlara talebin olağanüstü şekilde artışı sebebiyle bunları üreten şirketler talepleri sıraya sokmak zorunda kaldılar. Dahası ürün fiyatlarında %75'e varan artışlar, zaten ekonomik durgunluğu had safhada yaşayan bazı ülkelerdeki yükseköğretim kurumlarının söz konusu programları yeterli sayıda edinmelerini güçleştirdi. Kütüphanelerin kapalı oluşu, öğrencilerin ödev hazırlarken veya sınavlara hazırlanırken gerekli kaynaklara ulaşımını engelledi. Dünya çapında birçok üniversite, kütüphane ve yayınevi kaynaklarını tüm erişimcilere ücretsiz olarak açsa bile yükseköğretim paydaşlarının tamamı bu imkandan eşit olarak yararlanamadı.

Eğitimin yanı sıra, akademik çalışmaların ve araştırmaların da küresel salgın sırasında devam ettirilmesi, üniversitelerin önündeki en önemli zorluklardan biri olarak kendini gösteriyor. Çoğu ülkede kampuslara girişlere sınırlama getirilmesi ve sokağa çıkma yasağı uygulamaları sebebi ile birçok bilimsel çalışma ve proje de küresel salgın sebebi ile durma noktasına geldi. COVID-19 hastalığına sebep olan yeni tip Corona virüse, hastalığın tedavisi ve aşı çalışmalarına dair yapılan araştırmalara üniversiteler tarafından önemli bir destek sağlansa da bunlar dışında kalan çalışmaların devamı için salgın şartlarına uygun çalışma protokolleri çoğu üniversitede henüz oluşturulmadı (Govindarajan, 2020). Bu durum, bilimsel gelişmenin devamlılığı açısından oldukça kaygı vericidir. Birçok üniversitede, laboratuvarlar ve klinikler kapalı olduğundan bilimsel araştırma projeleri askıya alındı. Devam etmekte olan bir çok deney yarım kaldı. Alan araştırmaları asgari düzeye indi. Buldukları bölgedeki sanayi kuruluşlarıyla işbirliği içinde olan, topluma katkı misyonu çerçevesinde projeler yürüten bir çok üniversite bu çalışmalarını yavaşlatmak ya da tamamen

durdurmak durumunda kaldı. Bu durumun ne kadar devam edeceği ise henüz belli olmadığından, üniversitelerin bu misyonlarını yeni normal şartlarında nasıl devam ettireceklerini belirlemeleri bekleniyor.

Küresel salgın yükseköğretimde uluslararasılaşma süreçlerini de köklü şekilde olumsuz yönde etkiledi. Salgın sırasında neredeyse tümüyle askıya alınan eğitim hareketliliği, belki de salgının en çok etkileyeceği eğitim alanı olma riski taşıyor. Öğrencilerin ve akademisyenlerin hareketliliği ülkelerin sınırlarını kapatması ile tümüyle durdu. Ortak programların çoğu, sınırların ne zaman açılacağına dair yaşanan belirsizlikler sebebiyle 2020-2021 akademik yılında öğrenci almamaya karar verdi. Birçok ülke ve üniversite, yurtdışında eğitim gören yerel öğrencilerin ülkelerine yatay geçişlerini kolaylaştırmak üzere mevzuat değişiklikleri yapma yoluna gitti. Dünyada birçok üniversite 2020 güz yarılında da eğitimi uzaktan devam ettirme kararı aldığından kayıt olacak uluslararası öğrencilerin ülkelerinden eğitime katılmaları bekleniyor.

Tablo 1. 2020-2021 Akademik Yılı Güz Döneminde Uzaktan Eğitime Devam Edeceğini Açıklayan İlk 1000'deki Üniversiteler
(Haziran 2020 itibarıyla. Bu sayı hızla artmaktadır)

Ülke	Üniversite
Amerika Birleşik Devletleri	California State University
	Harvard Medical School
	Wayne State University
	Northwood University
	Boston University
Kanada	McGill University
	University of British Columbia
	University of Ottawa
İngiltere	University of Cambridge
	University of Manchester

Kaynak: Üniversitelerin web sitelerinin duyuru sayfalarından alınan bilgiler ile derlenmiştir.

Uluslararası değişim programları ve burs programları ise ya askıya alınmış ya da süresiz olarak ertelenmiş durumda. Uluslararası akademisyenler seyahat edemez hale geldiği için online eğitime dahil olabilirken, ortak araştırma çalışmalarını ise, istisnai durumlar dışında, imkânsız hale gelmiş gibi görünüyor. Bu güne kadar uluslararası eğitimi miktar bakımından büyütmeyi başarmış olmamıza karşın, sürdürülebilirlik bakımından ne kadar kırılgan olduğunu salgın vesilesi ile görme fırsatı bulduk. Bu bağlamda, salgın şartlarına uyum sağlayacak uluslararasılaşma süreçleri oluşturulmadığı takdirde, eğitimde yerelleşmeye doğru gidilmesi riski ortaya çıkıyor.

Bütün bunlardan daha önemli ve daha hayati bir risk ise, salgın sonrası ufukta görünen ekonomik durgunluktur. Zira dünyada yükseköğretim öğrencilerinin

önemli bir bölümü öğrencilerden aldığı eğitim ücreti ile varlığını ve faaliyetlerini devam ettiren özel veya vakıf üniversitelerinde eğitimine devam etmektedir. Yurtdışındaki parasız eğitim kurumlarında okuyan öğrencilerin ise, başka bir ülkede yaşamak için gerekli asgari harcamaları yapmaları gerekmektedir. Ekonomik kriz durumlarında ilk vazgeçilen harcamalardan birinin eğitim harcaması olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Bu bağlamda yaşanan ekonomik daralmayla birlikte mevcut öğrencilerin bir bölümünün eğitimine ara vermeleri veya tümüyle sonlandırmaları kuvvetle muhtemeldir. Yükseköğretime kendi ülkelerinin dışındaki kurumlarda devam edecek yeni öğrencilerin sayısında ise bir azalma görülecektir. Eğitim ücretlerini karşılayabilecek durumda olan öğrencilerin bir kısmında ise, uzaktan eğitime, örgün öğretim için ödedikleri ücretlerinden daha düşük ücretler ödeme beklentisi bulunmaktadır. Bu haklı beklentiye cevap verecek üniversitelerin ise gelirlerinin ciddi oranda düşmesi kaçınılmaz hale gelecektir. Bu duruma uluslararası öğrenci hareketliliğindeki daralma da eklenince, üniversiteleri bir ekonomik darboğaza sürüklemesi ise kaçınılmazdır (Govindarajan, 2020).

Üniversitelerin sadece bir eğitim ve araştırma merkezi olmadığı, gençlerin sosyal ve fiziksel gelişimleri için de önemli bir işlev gördüğü düşünülürse, salgından dolayı kampüslerin kapalı oluşu, üniversiteler bünyesinde sportif, sanatsal ve diğer sosyal faaliyetlerini sürdüren milyonlarca öğrencinin de bu alanlarda atıl kalmalarını beraberinde getirmektedir. Bazı faaliyetler internet alanına uyarlanabilse de, çoğu öğrenci ders dışı aktivitelerden uzak kalmaktadır.

Manzarayı zincirleme bir reaksiyon şeklinde tasavvur edersek, uluslararası öğrencilerin sayısındaki azalma ve uzaktan eğitim modellerine geçilmesi üniversitelerin gelirlerinde ciddi azalmaya, bu da üniversite personel sayısında ve araştırmaya ayrılan kaynaklarda sert düşümlere yol açacaktır. Önümüzdeki yıllarda, Türkiye'deki gibi yasal düzenlemelerle son derece güçleştirilenler dışındaki ülkelerde, yükseköğretim kurumlarında personel azaltma eğilimi, başta ABD ve Avrupa'daki üniversiteler olmak üzere dünya çapında yaygınlaşacaktır. Birçok üniversite uzaktan eğitimin gerektirdiği asgari seviyede öğretim elemanı istihdamı yoluna gidecektir. Uluslararası akademik personelin istihdamında, akademik beceri ve yetenekler kadar maliyet kriteri de daha çok dikkate alınacaktır. Uzaktan eğitimi belirsiz bir süre tercih edecek üniversitelerin içinde öğrenci bulunmayan birçok binanın ve alanın normal zamanlarda idamesi için istihdam edilen çalışan sayılarını da azaltma yoluna gitmekte oldukları gözlenmektedir. Bu da beraberinde, eğitim masraflarının bir bölümünü üniversite yerleşkesinde kendilerine sunulan işlerde çalışarak karşılayan uluslararası öğrencilerin artık bu imkandan yararlanamamaları sonucunu getirecektir.

Son olarak, birçok ülke milli bütçelerinden ayırdıkları kaynaklarla yurtdışına -bilhassa lisansüstü- öğrenci göndermektedir. Küresel ekonomik durgunluk bu alana yapılan devlet desteklerinde de azalmaya yol açacaktır. Kendi üniversitelerine yurtdışından devlet burslusuz öğrenci kabul eden ülkeler de, verdikleri burs sayısında değişikliğe gitmek zorunda kalacaklardır.

Bütün bu risklerin yanı sıra, yükseköğretim kurumları için bu kriz ortamının ortaya çıkardığı birtakım fırsatlar da bulunmaktadır. Salgın, uzaktan eğitimin yaygınlaşmasına ve eğitimin vazgeçilmez bir unsuru haline gelmesine imkân sağlamaktadır. Bu imkânı bir fırsata dönüştürmek için ise, yükseköğretim kurumlarının 2020 bahar döneminde edindikleri tecrübeleri iyi değerlendirmeleri ve bu değerlendirmelere göre uygulamalarını şekillendirmeleri, planlarını güncellemeleri gerektirir.

Günümüzde yaşamakta olduğumuz bu küresel salgın deneyimi, aslında bir ilk değil. 1918-1919 yıllarında yaşanan İspanyol Gribi salgını, 2009 yılında yaşanan H1N1 virüsü salgını ile yerel olarak yaşanan kızamık, Ebola ve SARS salgınları sırasında yükseköğretimde yaşanan değişiklikler ve aksaklıklar kayıt altına alınmıştı (Emekci, 2010) (Brawley, 2020). Büyük ölçüde Afrika'yı etkisi altına alan AIDS salgını sırasında üniversiteler önce bir yayılma ortamı, daha sonra bir umut ve şifa kaynağı olarak görülmeye başlanmıştır (Katjavivi, 2003). Bu bağlamda üniversitelerin her nevi salgın ve hastalık riskine hazırlıklı olması gerektiği, tarih boyunca karşımıza çıkan bu çarpıcı örneklerden çıkarılabilecek en önemli sonuçtur.

1918 yılında yaşanan büyük İspanyol gribi salgını sırasında tedavi yöntemlerinin oldukça sınırlı olması sebebi ile karantina en etkili halk sağlığı yöntemi olarak kendini göstermişti. Bu sebeple salgın sırasında üniversitelerin bir kısmının eğitime bir dönem ara verdiği, ara vermeyen üniversitelerin ise yaz ve ara tatilleri uzatarak kampüslerini mümkün olduğunca kapalı tutmaya çalıştıkları biliniyor. Eğitimin devam ettiği dönemde ise, hastalanan öğretmenler sebebi ile birçok ders iptal edilmişti. Eğitimin devam ettiği dönemlerde ise, sosyal yaşamı mümkün olduğu kadar azaltmaya yönelik tedbirlere başvurulmuştu. Örneğin üniversite takım sporları ya seyircisiz oynanan maçlar ile devam etmiş, ya da tümüyle iptal edilmiştir (Brawley, 2020). Fakat tüm bu önlemlerin salgının üniversite öğrencileri arasında hızla yayılmasına engel olmadığı, salgından hayatını kaybeden üniversite öğrencilerinin sayısı ile ortaya çıkıyor. İspanyol gribi sırasında uzaktan eğitim imkanları olmadığından, bu bağlamda günümüze aktarabileceğimiz en önemli tecrübeler üniversitelerin sosyal hayatı azaltmak için aldığı tedbirler ve bir sınıfta bulunabilecek öğrenci sayısına getirdikleri sınırlamalar olarak kendilerini gösteriyor.

H1N1 virüsü salgının yoğun olarak görüldüğü Avustralya ve Yeni Zelanda'da bulunan üniversitelerin öğrencileri ve çalışanları arasında yapılan bir anket çalışması ise, öğrencilerin salgına dair farkındalıklarının ne kadar düşük olduğunu ve basit yaşam şekli değişikliklerine karşı gösterdikleri direnci ortaya çıkarmıştır. Tüm uyarılara rağmen el yıkama alışkanlığını edinen öğrencilerin oranı sadece %20'dir. (Van, 2010) . Bu bağlamda, her ne kadar COVID-19 salgınına dair farkındalık daha yüksek olsa da kampüslerdeki sağlık ve hijyen şartlarını oluştururken öğrencilerin yeni uygulamalara ve yaşam şekli değişikliklerine direnç gösterme ihtimallerini göz ardı etmemek gerekir. Yine aynı salgının bir pandemiye dönüşmesi ihtimaline karşı Amerika Birleşik Devletleri'nde bulunan birçok üniversite, 2009-2010 akademik yılına acil durum

planları yaparak girmiş ve eğitimin devamlılığı için bilişim teknolojileri alt-yapılarına dayandırdıkları görülmüştür. Fakat üniversiteler çoğunlukla sadece eğitim veren değil, konaklama ve gıda hizmetleri de sunan kurumlardır (Emekci, 2010). Bu hizmetlerin ve sosyal yaşamın nasıl devam edeceğine dair planlamanın da yapılması, üniversitelerin sürdürülebilir kriz planları oluşturması açısından oldukça önemlidir.

Bunlara ek olarak, COVID-19 salgınının başladığı günden bu yana üniversitelerde yaşanan değişimlere öğrencilerin verdikleri tepkiler, az da olsa, yapılan akademik çalışmalar ile gösteriyor ki, uzaktan eğitim üzerine bildiklerimiz, tüm öğrencilerin uzaktan eğitime geçmesi ile tümüyle değişti. Bu çalışmaların büyük bir çoğunluğu, öğrencilerin uzaktan eğitime karşı gösterdikleri olumsuz tepkiyi, eğitim kalitesi üzerindeki etkiyi ve uluslararasılaşmaya vurulan sekteyi gözler önüne seriyor. Çin’de yapılan bir araştırma, salgının çıkış noktası olması sebebi ile diğer ülkelerden daha uzun süredir uzaktan eğitim yöntemleri ile eğitime devam eden Peking Üniversitesi öğrencilerinin çoğunluğunun (%60’ı), salgın öncesinde, herhangi bir dersi tamamlamak için ayırdığı sürenin çoğunu ders içi aktivitelere ayırdıklarını gösteriyor. Yani öğrenciler derslerin çoğunu sınıfta dinleyerek öğrenme eğilimindeydiler. Bu sebeple uzaktan eğitimde en önemli öğrenme yöntemi olarak karşımıza çıkan ders dışı öğrenmeye alışkın olmayan bir öğrenci kitlesi ile bu süreci yürütülmeye çalışılmaktadır (Bao, 2020).

Çoğu üniversitenin uzaktan eğitime geçiş süreci sadece birkaç günden ibaret olduğu için, ders materyallerinin uzaktan eğitime uygun olacak şekilde yeniden düzenlenmesi de bu salgın döneminde mümkün olmamıştır. Derste, öğrencilerin konsantrasyonunun sağlanabildiği, jest mimik ve iletişimin etkin olarak kullanılabilmesi biçimde şekillendirilmiş müfredat ve ders programlarının, uzaktan eğitimde verimli olamadığı bu vesileyle gözlemlenmiş oldu. Bu bağlamda, uzaktan eğitim ile verilen derslerin zorluk, bilgi miktarı ve süre çerçevesinde yeniden düzenlenmesi, öğrencilerin uzaktan öğrenme alışkanlıklarına uyumlu hale getirilmesini sağlayabilir. Derslerin işleniş bakımından da öğretmenlerin ve öğrencilerin uzaktan eğitime uygun ders anlatım ve dinleme yöntemlerini geliştirmesi için motive edilmesi ve yönlendirilmesi fayda sağlayacaktır. (Bao, 2020). Öğrenciler uzaktan eğitim boyunca yalnızlaşmakta ve desteğe ihtiyaç duyduğunda dahi çoğunlukla yardım talep etmemeyi seçmektedir. Ölçe-değerlendirme sistemlerimizin ise halen sadece örgün eğitime yönelik olarak hazırlanmış yöntemlerden ibaret olması sebebi ile, uzaktan öğretip, örgün değerlendirmekteyiz. Bu durum öğrenciler nezdinde adaletsiz görülmekte ve öğrenciyi uzaktan eğitim sistemlerinden soğutmaktadır.

Bu tecrübeler ışığında alınacak önlemler ile uzaktan eğitimi, örgün eğitimin ayrılmaz bir parçası haline getirmek ise bugün üniversitelerin önündeki en önemli fırsattır. Uzaktan eğitimin salgın sonrasında da aktif olarak kullanımı, yükseköğretime maddi şartlar sebebi ile ulaşamayan birçok öğrencinin, uygun maliyetler ile yükseköğretime dahil olmasına fırsat verecektir. Bu özellikle daralan ekonomi şartlarında ayakta durmakta zorlanacak birçok yükseköğretim

kurumunu rahatlatacak bir gelir kaynağı haline de getirilebilir. Üniversitelerin salgına hazırlıksız yakalanmasından dolayı oluşan teknik aksaklıklarının ve altyapı yetersizliklerinin giderilmesiyle birlikte, birçok üniversite aynı anda binlerce öğrenciye hizmet verebilecek duruma erişebilir. Vize politikaları sebebi ile örgün eğitime katılmayan öğrencileri uzaktan eğitime yönlendirebilir ve sağlık kaygıları ile eğitimine ara vermek veya tümüyle kesmek isteyen öğrencilerin eğitimlerine devam etmelerine vesile olabilir. Tüm bunlara ek olarak, ders dışı öğrenme alışkanlığı edinememiş öğrenciler için, bu becerilerini geliştirmeleri bakımından bir imkan sağlanacaktır. Ders materyallerinin her zaman erişilebilir olması ve derslerin kayıtlı olarak çevrimiçi platformlarda bulunması ise birçok öğrenci için öğrenme fırsatlarını geliştirmek bakımından oldukça faydalı olacaktır. Netice itibarıyla, zorunlu olarak yaşadığımız bu süreç birçok psikolojik bariyerin aşılmasına vesile olarak, uzaktan eğitimin “kötü eğitim” anlamına gelmediğini herkese gösterme imkanını bizlere sunmaktadır.

Tüm bunlar söylendikten sonra yine de akılda tutulması gereken bir gerçek, uzaktan eğitim hiçbir zaman tümüyle örgün öğretimin yerini alamayacaktır. Bunun en önemli sebeplerinden birisi, elbette uygulamalı derslerin uzaktan eğitim ile aynı verimlilikte gerçekleştirilememesi ve bazı derslerin ancak uygulama ile öğretiliyor olmasıdır. Bunun yanı sıra, üniversite yaşamı sadece derslerden ibaret değildir ve yükseköğretimin çok önemli bir parçası ders dışı akademik ve sosyal aktivitelerdir. Staj ve Co-op gibi tecrübe etme yolu ile öğrenmeyi sağlayan programlar ancak örgün öğrenmenin bir parçası olarak çalışabilmektedir. Uzaktan eğitim ile örgün eğitim karşılaştırmasını Vijay Govindarajan makalesinde güzel bir örnek ile açıklamaktadır; Amazon e-ticarete 30 yıl önce başlamış olmasına rağmen 2019 yılında gerçekleştirilen perakende ticaretin sadece %9'u e-ticaret kanalı ile gerçekleştirilmiştir (Govindarajan, 2020). Bu sebeple e-öğrenmenin örgün öğrenmenin tümüyle yerini alacağını düşünerek hareket etmek doğru bir planlama olmayacaktır. Bu bağlamda öğrencilerin ve çalışanların kampüse sağlıklı bir şekilde dönüş yapması ve bundan sonra yaşanabilecek salgın ve kriz durumlarına örgün öğretime tümüyle ara vermeden üniversite yaşamını sürdürmeye hazır hale gelmeye çalışmak, üniversitelerin atması gereken en önemli adımdır. Bunun için derslik yapılarının ve sosyal alanların sosyal mesafe kurallarına uygun hale getirilmesi, yemek ve konaklama hizmetlerinin bu doğrultuda düzenlenmesi, hijyen ve temizliğin salgın dışında bile sürdürülebilir şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Bunu başarabilen üniversiteler için sadece uzaktan eğitim ve bilişim altyapısı değil, tüm üniversite hizmetleri ve deneyimi sürdürülebilir hale gelecektir.

Bunları sağlamanın en önemli katkısı ise üniversitelerin salgın ve kriz anlarında göz ardı edilen bilimsel araştırma misyonunu da devam ettirebilecek olmasıdır. Salgın sebebi ile eğitime ara vermek, aynı zamanda araştırma ve geliştirmeye de ara vermek anlamına gelmektedir. Özellikle ekonomik kriz dönemlerinde ar-ge çalışmalarına ara vermek, krizin daha da derinleşmesine sebep olacak bir kısır döngüye sebebiyet verecektir.

Salgının Türkiye'nin Uluslararası Öğrenci Programına Etkileri

2000'da, özellikle Ticaret Bakanlığının girişimleriyle, Türkiye uluslararası eğitim ihracatını bir gelir kalemi haline getirmek için yürüttüğü çalışmalara hız verdi. 2010'da YÖS sınavının kaldırılmasıyla birlikte Türkiye her yıl artan sayılarda uluslararası öğrenciye ev sahipliği yapmaya başladı. Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM) ve Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) bünyesinde kurulan eğitim ekonomisi iş konseylerinin faaliyetleri, özellikle vakıf üniversitelerinin kendi eğitim ücretini ödeyen uluslararası öğrencileri Türkiye'ye çekme gayretlerini motive etti. Yükseköğretim Kurulu'nun, ABD ve İngiltere'de örneği olmayan uluslararası öğrencilere uygulanan kotaları son yıllarda kısmen genişletmesi, ülkeye gelen öğrenci sayısının katlanarak artması sonucunu doğurdu. Bilhassa Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçilmesinden sonra bu stratejik alanda karar alınması ve süratle uygulamaya konulması daha da kolay hale geldi. Türkiye'de yükseköğrenimini sürdüren uluslararası öğrenci sayısının 2014 yılında toplam 48 binken bugün 172 bini geçtiğini Yükseköğretim Kurulu verilerinden öğrenebiliyoruz. Yine bu verilere göre ülkemize yükseköğretim için en fazla öğrenci gönderen 10 ülke aşağıdaki tabloda görülebilir.

Tablo 2. Ülkemizde en çok öğrenişi bulunan 10 ülke (2018-2019 Akademik Yılı İstatistiklerine Göre)

Ülke	Öğrenci Sayısı
Suriye	27,606
Azerbaycan	18,830
Türkmenistan	16,592
İran	7,144
Irak	6,468
Afganistan	6,632
Almanya	4,310
Somali	3,077
Bulgaristan	3.003
Mısır	2,752

Kaynak: YÖK'ün yayımlanmış olduğu istatistikî verilerden yararlanılarak hazırlanmıştır. <https://istatistik.yok.gov.tr>

Türkiye'yi bir eğitim destinasyonu olarak en çok tercih eden öğrencilerin geldikleri ülkeler de küresel COVID-19 salgınından etkilenen ülkeler arasında yer alıyorlar. Her ne kadar Suriye salgını istatistikleri için sağlıklı veri sağlayabilen ülkeler arasında yer almasa da, ülkemize eğitim için gelen Suriyeli öğrencilerin büyük bir kısmı, zaten ya halihazırda Türkiye'de ikamet ediyor ya da aileleriyle sığınmak zorunda kaldıkları Körfez ülkelerinden geliyorlar. Bu bağlamda, bahsi geçen öğrencilerin çoğunlukla, güncel Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre en çok hasta görülen ülkeler listesinde 16. sırada bulunan Suudi Arabistan'dan veya 35,950 hasta ile nüfusuna oranla oldukça yüksek sayıda COVID-19 hastası bulunan Kuveyt'ten geldiklerini rahatlıkla söyleyebiliriz. Azerbaycan'da görülen hasta sayısı güncel olarak 9,957 ve hızlı bir artış sergi-

lemeye devam ediyor. Türkmenistan henüz saptanmış bir COVID-19 vakası bildirmediği halde, uzmanlar tarafından hastalığın ülke içerisinde tespit edilmeden dolaştığı iddia ediliyor. Buna ek olarak ülkede sıkı seyahat tedbirleri uygulanıyor. İran ise COVID-19 salgınından ilk ve en çok etkilenen ülkelerin başında yer aldı. Güncel olarak 187,427 vaka ve 8,837 ölüm sayısı ile salgından en büyük darbeyi alan ülkelerden birisi oldu. Irak, yine İran'dan sonra ilk vakaların tespit edildiği ve sıkı seyahat ve sokağa çıkma yasaklarının uygulandığı ülkelerden oldu. Bunları takip eden diğer ülkelerde de yine COVID-19 salgının etkin olarak vurduğu ülkeler arasında yer alıyor (Worldometers, 2020).

Türkiye'yi en çok tercih eden öğrencilerin geldiği ülkeler küresel salgının can kaybı boyutundan nasibini almanın yanı sıra, salgının sebep olduğu ekonomik durgunluktan en fazla etkilenen ülkeler arasında da yer alıyor. Özellikle ekonomik durgunluk sebebi ile düşen petrol fiyatları, ülkemize en çok öğrenci gönderen petrol ve doğal kaynak zengini ülkelerin gelirlerini çok büyük oranda düşürdü. Bu durum kaçınılmaz olarak ülkede bulunan tüm vatandaşların gelirlerine de hızlıca yansdı. Ticarete dayalı gelirlere sahip kişiler ile uluslararası seyahatlerin durma noktasına gelmesi sebebi ile gelirlerinde ciddi azalmalar yaşamak durumunda kaldılar. Bu durum, her ne kadar öğrenciler Türkiye'de eğitim almayı tercih etse bile, kimi öğrencileri maddi olarak bu eğitimi karşılayamayacak duruma getirerek, öğrencilerin eğitim planlarını değiştirmelerine sebep oldu. Hollanda merkezli bir eğitim portalı olan "study-portals" firmasının üye öğrencileri arasında gerçekleştirdiği anketin verilerine göre, ankete katılan öğrencilerin %40'ı uluslararası eğitime katılma kararlarını salgın sebebi ile değiştirdiklerini belirtiyor. Bu öğrencilerden %17'si yurtdışındaki bir yükseköğretim kurumuna kayıt olmak için bir sonraki akademik yılı bekleme kararı alırken, %15'i uzaktan eğitime katılmaya karar vermiş durumdadılar. Öğrencilerin %4'ü ise salgın sebebi ile eğitimlerini devam ettirmeme kararı aldıklarını belirtiyorlar (Gutterer, 2020).

Tüm bu veriler ışığında, tüm dünyada olması beklendiği üzere, Türkiye'deki üniversitelere de uluslararası öğrencilerin katılımında düşüş yaşanması ihtimali bulunuyor. Henüz uluslararası eğitim sektöründe yeni bir oyuncu sayılabilecek Türkiye'nin, kendisini bir eğitim destinasyonu olarak tanıma faaliyetleri, küresel salgından ilk etkilenen kavramlardan birisi oldu. Uluslararası seyahatlerin tümüyle imkânsız hale gelmesi sebebi ile uluslararası öğrencilerin okul seçiminde etkili olan yerinde tanıtım faaliyeti ve fuarlar gerçekleştirilemedi. Türk üniversitelerin katılım planladığı 30'un üzerinde fuar ve uluslararası etkinlik iptal edildi. Yine de tanıtım faaliyetlerine ara vermek istemeyen Türk üniversiteleri ise sanal fuar ve tanıtım faaliyetlerine ağırlık vermeye karar verdi. Bu yeni tanıtım faaliyeti sistemine ise vakit kaybetmeden, Cumhurbaşkanlığı'nın 09 Haziran 2020 tarihli kararı ile (Karar Sayısı: 2641, Yayınlandığı Resmi Gazete Sayısı: 31150) Ticaret Bakanlığı Desteklerinden faydalanma imkânı tanındı.

Mevcut şartlar altında Türk üniversiteleri her ne kadar tanıtım faaliyetlerini sürdürmeye gayret gösterse de en büyük sorun öğrencilerin halihazırda se-

yahat edemez durumda olmasından kaynaklanmaktadır. Zira uluslararası öğrencilerin kendi ülkelerinden başka bir ülkede eğitim almayı istemelerinin en büyük sebebi, uluslararası bir deneyim yaşamak olduğundan, eğitim alınmak istenen ülkeye seyahat edebilmek, asgari bir şart haline geliyor. Fakat Türkiye'nin sınırlarını kapalı tutması ve Türk Hava Yollarının ve diğer hava yolu şirketlerinin uçuşlarını iptal etmesi ve ne noktada uçuşların stabil olarak devam edeceğinin açıklanmaması, öğrencilerin ister istemez uluslararası eğitim planlarını ertelemelerine sebep oluyor.

Türkiye'den bağımsız olarak, öğrencilerin kendi ülkelerinde ortaöğretimi ne zaman tamamlayabileceklerine dair belirsizlik, yine alışlagelmiş kabul ve kayıt süreçlerinin yürütülmesi önünde yeni bir engel teşkil ediyor. IGCSE (International General Certificate of Secondary Education-İngiliz Eğitim Sistemi) ve IB (International Baccalaureate - Uluslararası Lise Diploması) sistemi izleyen öğrencilerin sınavları iptal edilirken, sınavsız bir notlama sistemine geçilmesi, öğrencilerin üniversitelere başvuru süreçlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Buna ek olarak birçok ülkede liselerden ancak sonbaharda mezun verileceği tahmin edilmektedir (Fransız Bakaloryası sistemini izleyen Fas, Cezayir, Tunus, Kamerun vb ülkeler ve Katar, Kuveyt, İran ve Irak gibi Ortadoğu ülkeleri). Birçok ülkede üniversiteler de tatil edildiğinden, üniversitelerden de sonbahara kadar mezun verilmeyeceği tahmin ediliyor. Bu sebeple üniversiteler ya öğrencilerin kabul süreçlerini ya ertelemek ya da alışlagelmiş kabul kriterlerini bu yıl için göz ardı etmek durumunda kalıyorlar. Yükseköğretim Kurulu'nun 25 Mayıs 2020 tarihinde aldığı kararlar ile geç mezun olacak uluslararası öğrencilerin ön kayıt işlemlerinin yapılmasına izin vermesi ise, üniversitelere bu bağlamda bir esneklik tanımış oldu.

Türkiye de dahil tüm ülkeler, uluslararası öğrencilerin pandemiden etkilenmeden uluslararası eğitime dahil olabilmesi için ek önlemler aldı. Bu önlemlerin en önemlisi, öğrenci vize süreçlerinin kolaylaştırılması ve mümkün olduğunca hızlandırılması oldu. Özellikle Türkiye'de Yükseköğretim Kurulu, Dışişleri Bakanlığı'ndan bu bağlamda düzenlemeler yapmasını talep ederek bir ilke imza attı. Yine Yükseköğretim Kurulu'nun İçişleri Bakanlığı nezdindeki girişimiyle, uluslararası öğrencilere ikamet müsaadesi verilmesi süreçlerinin kolaylaştırılması talep edildi.

Salgın sürecinde uluslararası eğitim için bu güne kadar çok da dikkate alınmayan bir konu olan ülkelerdeki genel sağlık durumu ve tedavi şartları birinci öncelik haline geldi. Öğrenciler eğitim almak istedikleri üniversiteleri seçerken, hijyenik ve sosyal mesafeye uygunluk gibi yeni kriterlere göre değerlendirme yapmaya başladı. Eğitim alacakları ülkeyi seçerken de o ülkede COVID-19 salgınından ölen kişi sayısını kontrol ederek, değerlendirmelerinde bir parametre haline getirdiler. Bu bağlamda sağlık her şeyin önüne geçmiş oldu.

Yükseköğretim Kurulu, Türkiye Yükseköğretiminin süreçten mümkün olduğunca az hasar alarak çıkabilmesi için, birçok yeni düzenlemeye imza attı. Bu düzenlemeler içerisinde en çok dikkat çekenler, örgün öğretim programlarını-

daki derslerin %40'ının uzaktan eğitim ile verilmesine izin verilmesi, uluslararası öğrenci kayıtları için son tarihi 15 Aralık 2020 tarihine kadar uzatması, bu bağlamda geç gelen uluslararası öğrencilerin kaçırdıkları dersleri hızlandırılmış eğitim ile telafi etme imkânı tanınması ve güz dönemine yetişemeyen öğrencilerin kayıt dondurarak bahar döneminde eğitime başlayabilmesinin yolunu açması oldu. Tüm bu düzenlemeler, öğrencilerin ve üniversitelerin önünde salgın sebebi ile oluşabilecek birçok bürokratik engeli kaldırmış oldu (YÖK, 2020).

Tüm bu bilgi ve gelişmeler ışığında, Türkiye açısından en büyük tehdit, vize politikaları sebebiyle özellikle Müslüman ülkelerden ve Afrika'dan öğrencilerin ilgi göstermediği Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere üniversitelerinin tamamen uzaktan eğitime geçerek, vize gerekmeden eğitim ve diploma vermeleri ihtimalinin ortaya çıkmış oluşudur. Bunun etkisinin asgari seviyeye çekilebilmesi için Türkiye'nin öğrencilere vize verilmesi konusunda daha kolaylaştırıcı olması ve üniversite kabul belgesinin vize için yeterli sayılması akılcı bir seçenek olacaktır.

Uluslararası öğrenci sayısında bir azalmaya mahal vermemek amacı ile, salgının etkileri devam ettiği sürece, salgından en çok etkilenen ülkelerin vatandaşları başta olmak üzere uluslararası öğrencilere burs imkanları artırılmalıdır.

Türk öğrencilerin yurtdışına gitmek yerine Türkiye'de okumayı tercih edecek olmaları ise Türk üniversiteleri için bir kazanım olarak değerlendirilebilir. Fakat bu öğrencilerin Türkiye'de okuyabilmeleri için kontenjanların genişletilmesi ve yatay geçiş imkanlarının artırılması gerekir. Yükseköğretim Kurulu, sıralamada ilk 500'e giren üniversitelerden geçişi, ilk 1000 olarak güncellemiş olsa da, küresel rekabet dikkate alındığında, bunun daha da genişletilmesi gerektiği açıktır. Türkiye'den her yıl ortalama 87,000 öğrencinin yurt dışına eğitim almaya gitmektedir. Ülkeye dönüş yapmak isteyen öğrenci sayısının yeni düzenlemeler ile artırılması hedeflenmelidir.

Tablo 3. Türk Öğrencilerin Uluslararası Eğitim (kısa süreli programlar da dahil) İçin En Çok Tercih Ettiği Ülkeler

Ülke	Öğrenci Sayısı (Yıllık Ortalama)
İngiltere	30,000
Amerika Birleşik Devletleri	25,000
Almanya	10,000
Malta	5,000
Kanada	3,000
Avustralya	1,500
Fransa	1,500
Çin	1,000
İrlanda	800

Kaynak: "IEFT Turkish Student Market Report" verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Uluslararası öğrenci piyasasında rekabetin salgın ortamında daha da ağırlaşması sebebi ile, uluslararası öğrencilerin Türkiye'yi tercih etmeye devam etmeleri için, uluslararası öğrencilerin Türkiye'de kısa süreli çalışmasına izin veren düzenlemeler yapılması gerekecektir. Türkiye'deki firmaların salgın devam ettiği sürece uzaktan staj ve Co-op imkanlarını geliştirmesi yönünde teşvik edilmesi de Türk yükseköğretimi için önemli bir fırsat yaratabilir.

Küresel salgın, uluslararası öğrenci süreçlerinin kırılma noktasını ortaya çıkardığından, süreci daha başarılı yürütmeyi sağlayacak bir Türkiye Uluslararası Öğrenci Ajansı kurulması, tüm önlemlerin bu merkezden koordine edilmesi yerinde olacaktır. Uluslararası öğrenci sayıları ve gelirleri en fazla olan ülkelerin en önemli ortak özelliği bağımsız ve yüksek ödenekle faaliyet gösteren birer eğitim tanıtım ajansı olmasıdır. Bunun en önemli sebebi, uluslararası öğrencilere yönelik pazarlama faaliyetlerinin kolektif bir çalışma yapılmadığı sürece bir çekim merkezi haline gelmenin ve çevre ülkelerin dışında, uzak coğrafyalarda da bilinirliği artırmanın mümkün olmamasıdır. Buna ek olarak, uluslararası öğrencilere eğitim sisteminin ve üniversitelerin tanıtılmasının yanı sıra, öğrencilerin eğitimlerine odaklanabilmesinin önüne geçen bürokratik süreçlerin öğrencilere mümkün olan en az oranda yansıtılması gerekmektedir ve bu işlemleri öğrenciler adına üstlenecek ve kurumlar arası eşgüdümü sağlayacak bir yapıya ihtiyaç duyulduğu aşikardır.

Sonuç

Çok uzun süredir tüm dünyayı etkisi altına alan bu çapta bir kriz ile karşılaşılmadı. Hayatın tüm alanlarında olduğu gibi, yükseköğretimin de sadece normal koşullarda etkin şekilde devam edebilen ve oldukça kırılma noktasına yakın bir zemin üzerinde duran bir yapıda olduğu COVID-19 salgını ile hep birlikte görüldü. Bu bağlamda, yukarıda da bahsedilen birçok riski beraberinde getirmesine karşın, bu salgın birçok kırılma noktası, yetersizliği ve normal zamanlarda yanlış olduğu pek de algılanamayan çarpık uygulamayı giderme fırsatı sunarak, sürdürülebilir bir yükseköğretim sistemi inşa edilmesine vesile olabilir. Salgın dünyadaki tüm yükseköğretim kurum ve kuruluşlarına sürdürülebilir eğitim ve araştırma vizyonu ve bunu yaparken kullanabilecekleri tecrübeleri kazandırmaktadır.

Elbette bu tecrübenin gösterdiği birçok risk faktörü de bulunuyor. Bunlardan biri, her ne kadar uzaktan eğitim ile yükseköğretime ara vermeden devam edilse de, tüm eğitimin çevrimiçi platformlara hızlı taşınması, eğitimcilerin tecrübesizliği, eğitim materyallerinin örgün eğitime göre oluşturulması, ölçme-değerlendirme yöntemlerinin tartışma konusu haline gelmesi ve teknik altyapı eksiklikleri sebebi ile öğrencilerin olumsuzluklar yaşamış olmalarıdır. Fakat hızlı, esnek ve akılcı adımlarla, bu olumsuzlukların olumluya çevrilmesiyle öğrencilerin uzaktan eğitime dair motivasyonları artırılabilir.

Buna ek olarak, eğitimde uluslararasılaşmanın önemli bir risk ile karşı karşıya olduğu açıktır. Küreselleşme döneminde, tüm kapıların açık olduğu bir sisteme göre dizayn edilmiş yükseköğretimde uluslararasılaşma politikaları, salgın

halinde tüm etkinliğini yitirmiş, uluslararası eğitsel ve sosyal her aktivite ya kesintiye uğramış ya da biçim değiştirmiş durumdadır. Bu bağlamda sürdürülebilir uluslararasılaşma politikalarının ve işbirliklerinin oluşturulması için ek bir çaba göstermek gereklidir. Yine kimi üniversitelerin ekonomik yapısının zayıf oluşu, onları pandemiye bağlı muhtemel ekonomik daralmaya direnemez hale getirecektir.

Bu risklerin bertaraf edilmesi halinde ise, çok uzun zamandır istenen ama bir türlü örgün eğitime entegre edilemeyen uzaktan eğitim faaliyetleri bilinçli olarak devam ettirilebilir. Uzaktan eğitime dair edinilen bu kıymetli tecrübe ışığında gerekli düzenlemelerin yapılması halinde, uzaktan ve örgün eğitimi beraber yürütebilen, örgün eğitimi de sürdürülebilir hale getiren kurumların yükseköğretimin geleceğini şekillendireceği söylenebilir.

Kaynakça

- Bao, W. (2020). COVID-19 and online teaching in higher education: A case study of Peking University. *Case Study*, 113-115.
- Brawley, S. (2020). *Australian Universities and the Spanish Flu*. Campus Morning Mail. Erişim: <https://campusmorningmail.com.au/news/we-have-been-here-before-australian-universities-and-the-spanish-flu/> (ET: 14.06.2020)
- Cumhurbaşkanlığı Kararı. (2020). *Resmi Gazete (No: 31150)*. Ankara, Türkiye: Resmi Gazete.
- Emekli, O. B. (2010). Agility in Higher Education: Planning for Business Continuity in the Face of an H1N1 Pandemic. *S.A.M. Advanced Management Journal*, 20-30.
- Govindarajan, V. S. (2020). A Post-Pandemic Strategy for U.S. Higher Ed. *Harvard Business Review Home*, 1-20.
- Gutterer, J. (2020). *The Impact Of COVID-19 on International Students Perceptions*. Studyportals. Erişim: <https://studyportals.com/intelligence/the-impact-of-covid-19-on-international-students-perceptions/> (ET: 12.06.2020)
- IEFT. (2020). *Turkish Students Market Report 2016*. IEFT (International Education Fairs of Turkey). Erişim: https://ieft.net/i/ieft/turkish_students_market_report_20162
- Katjavivi, P. H. (2003). African Higher Education Institutions Responding to the HIV/AIDS Pandemic. *AAU Conference of Rectors, Vice Chancellors and Presidents of African Universities (CORE-VIP)* (s. 1-29). Mauritius: Corevip.
- Peters, M. A. (2020). China's Internationalized Higher Education During Covid-19: Collective Student Autoethnography. *Postdigital Science and Education*, 1-21.
- Toquero, C. M. (2020). Challenges and Opportunities for Higher Education amid the COVID-19 Pandemic: The Philippine Context. *Pedagogical Research*, 2-6.
- UNESCO. (2020). *COVID-19 Impact on Education*. Education: From disruption to recovery. Erişim: <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse> (ET: 10.06.2020)
- Van, D. M. (2010). University life and pandemic influenza: Attitudes and intended behaviour of staff and students towards pandemic (H1N1) 2009. *BMC Public Health*, 1-10.
- Worldometers. (2020). *COVID-19 Coronavirus Pandemic*. Worldometers. Erişim: <https://www.worldometers.info/coronavirus/> (ET: 14.06.2020)
- YÖK. (2020). *YÖK'ten küresel salgın ile mücadele kapsamında yeni düzenlemeler - 1*. Yükseköğretim Kurulu Resmi Web Sitesi. Erişim: <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/kuresel-salgin-surecinde-yapisal-duzenlemeler.aspx> (ET: 14.06.2020)